Yoshlarni kasbga yo'naltirishda maktab va o'qituvchining o'rni

Jonqobilova Dilfuza Xolboboyevna

11-maktab amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: Ushbu tezisda yoshlarni kasbga yo'naltirish jarayonida maktab va o'qituvchining o'rni psixologik nuqtai nazardan tahlil qilingan. Maqolada o'quvchining kasbiy o'z-o'zini anglashi, professional o'ziga xoslikni shakllantirish jarayoni, shuningdek o'qituvchi va maktab psixologi hamkorligining ahamiyati yoritilgan. Kasbga yo'naltirishda psixodiagnostik metodikalardan foydalanish, o'quvchining individual-psixologik xususiyatlarini hisobga olish zarurati asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Kasbga yo'naltirish, kasbiy o'z-o'zini anglash, professional identifikatsiya, maktab psixologi, o'qituvchi, o'quvchi shaxsi, psixodiagnostika, kasbiy qiziqish, individual yondashuv, ta'lim jarayoni.

Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti sharoitida yoshlarni kasbga yo'naltirish masalasi nafaqat pedagogik, balki ijtimoiy-psixologik ahamiyatga ega dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. O'quvchining kelajakda o'z qobiliyati, qiziqishi, temperamenti va shaxsiy xususiyatlariga mos kasbni ongli ravishda tanlashi uning hayotiy muvaffaqiyati, ijtimoiy moslashuvi, kasbiy o'zini o'zi ro'yobga chiqarishi hamda psixologik farovonligini belgilovchi eng muhim omillardan biridir. Noto'g'ri tanlangan kasb esa shaxsda ichki nizo, kasbiy charchash (professional "burn-out") va hayotdan qoniqmaslik holatlarini yuzaga keltirishi mumkin, bu esa muammoning psixologik jihatdan ham chuqur o'rganilishini taqozo etadi. Kasbga yo'naltirish jarayonida maktab yetakchi ijtimoiy institut sifatida o'quvchining shaxsiy va kasbiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Maktab sharoitida bola turli fanlarni o'zlashtirish, turli faoliyat turlarida ishtirok etish jarayonida o'zining qiziqishlari, layoqatlari va imkoniyatlarini namoyon qiladi. Aynan shu jarayon o'quvchining kelgusi kasbiy yo'nalishini belgilashda muhim psixologik-pedagogik asos yaratadi. Shu bois maktabda kasbga yo'naltirish ishlari tasodifiy emas, balki tizimli, izchil va uzluksiz tarzda, o'quvchining yosh hamda individual-psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilishi lozim.

Ushbu jarayonda o'qituvchining o'rni alohida ahamiyat kasb etadi. O'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchi shaxsini kuzatuvchi, uning qiziqish, qobiliyat va layoqatlarini aniqlovchi, shu bilan birga psixologik jihatdan qo'llab-quvvatlovchi shaxs sifatida namoyon bo'ladi. O'qituvchining pedagogik kuzatuvchanligi, individual yondashuvi va o'quvchi bilan ishonchli, hamkorlikka asoslangan munosabat o'rnata olishi orqali u har bir bolaning ichki salohiyatini ochib berishga, uni ongli va mustaqil kasb tanlashga yo'naltirishga xizmat qiladi. Ayniqsa sinf rahbari va fan o'qituvchilarining o'zaro hamkorligi, ota-onalar bilan doimiy aloqada bo'lishi kasbga yo'naltirish samaradorligini oshiradigan muhim shartlardan biridir.

Psixologik nuqtai nazardan, kasbga yo'naltirish o'smirlik va yoshlik davridagi shaxsiy o'z-o'zini anglash hamda professional o'ziga xoslikni (identifikatsiyani) shakllantirish jarayoni bilan uzviy bog'liqdir. Ushbu yosh davrida o'quvchida "Men kimman?" va "Men nimaga qodirman?" degan savollarga javob izlash ehtiyoji kuchayadi, bu esa shaxs rivojlanishining tabiiy bosqichi hisoblanadi. O'qituvchi va maktab psixologining hamkorlikdagi faoliyati natijasida o'quvchining temperamenti, xarakter xususiyatlari, qiziqishlari, qadriyatlar tizimi hamda kognitiv qobiliyatlari o'rganilib, unga ilmiy asoslangan holda mos kasbiy yo'nalishlar tavsiya etilishi mumkin. Bunda turli psixodiagnostik metodikalar — kasbiy qiziqishlarni aniqlash so'rovnomalari, shaxs xususiyatlarini baholovchi testlar, intellektual va maxsus qobiliyatlarni o'rganuvchi metodikalar — samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Shuningdek, kasbga yo'naltirish jarayonida o'quvchida mehnatga ijobiy munosabat, kasb egalarining ijtimoiy ahamiyati haqida to'g'ri tasavvur, o'z imkoniyatlarini xolisona baholash ko'nikmasini shakllantirish muhim vazifalardan hisoblanadi. Bu borada o'qituvchi tomonidan tashkil etiladigan kasbiy ekskursiyalar, uchrashuvlar, amaliy mashg'ulotlar hamda "Menejer bir kun" kabi loyihalar o'quvchining nazariy bilimlarini amaliyot bilan bog'lashga, kasb

Xulosa qilib aytganda, yoshlarni kasbga yo'naltirish — bu maktab, o'qituvchi va maktab psixologining hamkorlikdagi uzluksiz faoliyati natijasida samarali amalga oshiriladigan murakkab, ko'p bosqichli jarayondir. Ushbu jarayonda o'qituvchining shaxsga individual yondashuvi, o'quvchini har tomonlama o'rganish qobiliyati, hamda psixologik xizmat bilan uzviy hamkorligi yoshlarning ongli va to'g'ri kasb tanlashiga, natijada ularning ijtimoiy hamda kasbiy o'z-o'zini ro'yobga chiqarishiga xizmat qiladi. Bu esa, o'z navbatida, jamiyatning barqaror va malakali kadrlar bilan ta'minlanishiga ham o'z hissasini qo'shadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Xalq ta'limi tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni va tegishli normativ-huquqiy hujjatlar.

2. G'oziev E.G'. Umumiy psixologiya. — Toshkent: Universitet, 2010.

3. G'oziev E.G'. Yosh davrlari psixologiyasi. — Toshkent: Universitet, 2009.

4. Karimova V.M. Psixologiya. — Toshkent: A.Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 2002.

5. Toshpo'latov T., Egamberdiyeva N. Kasbga yo'naltirish pedagogikasi. — Toshkent: O'qituvchi, 2015.

6. Munavvarov A.Q. Pedagogika. — Toshkent: O'qituvchi, 1996.

7. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. — Toshkent: O'qituvchi, 2004.

8. Ochilova N. Maktab psixologiyasi. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2012.

9. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. — Москва: Академия, 2004.

.